

بررسی رتبه رقابت‌پذیری کشورهای منطقه بر اساس شاخص‌های «نهادهای عمومی و خصوصی» و ارائه راهکارهایی برای ارتقای جایگاه

جمهوری اسلامی ایران

دکتر عبدالله توکلی*

بهاره ماه بانویی**

چکیده

هدف این مقاله بررسی وضعیت نهادهای عمومی و خصوصی کشور و مقایسه تطبیقی آن با کشورهای منطقه موجود در چشم‌انداز ۱۴۰۴ کشور است تا بتوان بر این اساس راهکارهایی ارائه داد و به سمت توسعه اقتصادی و دستیابی به جایگاه اول اقتصادی منطقه با توجه به سند چشم‌انداز بیست ساله ایران اسلامی حرکت کرد. در مقاله حاضر با تمرکز بر رکن «نهادها» در میان ارکان رقابت‌پذیری و با به‌کارگیری داده‌های گزارش رقابت‌پذیری جهانی در سال ۲۰۱۳-۲۰۱۴ و با استفاده از روش آنتروپی اهمیت هر یک از شاخص‌های رکن «نهادها» تعیین شد. سپس با روش تاپسیس کشورهای منطقه در چشم‌انداز ۱۴۰۴ بر اساس «نهادها» رتبه‌بندی شدند و برای هر شاخص بهترین کشور برای الگوبرداری مشخص شد. از آنجایی که گزارش رقابت‌پذیری نیز بدون توجه به اوزان روش آنتروپی به رتبه‌بندی کشورها پرداخته است، در ادامه با روش ادغامی رتبه نهایی کشورها مشخص شد. بر اساس یافته‌های مقاله، شاخص‌های «پشتیبانی از مالکیت فکری»، «فساد اداری و اختلاس»، «هدر رفتن منابع توسط دولت»، «اعتماد عمومی به سیاستمداران» و «نقش روابط در تصمیم‌گیری‌های دولتی» به عنوان اولویت‌های ایران در حوزه «نهادها» شناسایی شدند. بنابراین، اولویت‌گذاری سیاستی و اجرایی در حوزه‌های یادشده می‌تواند به کشور در کسب مزیت رقابتی بین کشورهای منطقه موجود در چشم‌انداز ۱۴۰۴ کمک کند.

واژه‌های کلیدی: رقابت‌پذیری جهانی، نهادها، آنتروپی، ادغامی، ماتریس اهمیت-عملکرد، ایران، کشورهای چشم‌انداز ۱۴۰۴.

طبقه‌بندی JEL: R00, R11, R10, C00, C02, E60, F02.

Email: atavakkoli@rihu.ac.ir
Email: b.mahbanooi@ut.ac.ir

* عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
** دانشجوی دکتری رفتار سازمانی پردیس فارابی دانشگاه تهران
تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۶/۹ تاریخ تأیید: ۱۳۹۳/۸/۱۱

۱. مقدمه

اقتصاد جهانی شاهد افزایش سطح رقابت در میان شرکت‌ها و کشورهاست (سِنِر، ۲۰۱۳^۱). آینده کشورها وابستگی مستقیمی با میزان قدرت رقابت‌پذیری آنها در شاخص‌های اقتصادی و به‌ویژه رقابت-پذیری دارد (ملک اخلاق و طالقانی، ۱۳۸۹). تغییرات ایجاد شده در فرآیند جهانی شدن نیز بدان معناست که ملت‌ها دیگر قادر نیستند فقط از طریق تولید کالاها و خدمات برای بازارهای داخلی به رشد مناسب دست یابند. درجه توسعه ملت‌ها در قرن بیست و یکم، بستگی به ظرفیت سیاسی، ملی، اقتصادی و رهبران آنها دارد و همچنین در سرعت تطبیق و بهره‌گیری مؤسسه‌های ملی‌شان از فرآیند جهانی شدن دارد. بنابراین، شناخت دقیق فرآیند جهانی شدن و درک دقیق این روند در کشورهای مختلف به‌ویژه کشورهای در حال توسعه ضروری است (صفری و اصغری‌زاده، ۱۳۸۷، ص ۵۲).

از این‌رو، سیاست‌گذاران کشورهای در حال توسعه در مورد رقابت ملی نگران هستند و از نزدیک شاخص‌های رتبه‌بندی عملکرد رقابتی بین‌المللی را دنبال می‌کنند. با وجود اینکه اقتصاددانان حرفه‌ای در برنامه‌های کاربردی رقابت ملی تردید دارند، «رقابت ملی» توانسته است بر تصور و رفتار دولت‌ها و شرکت‌های بزرگ تأثیر بگذارد (لال، ۲۰۱۱^۲).

از طرف دیگر، مفهوم رقابت‌پذیری در گستره وسیعی از رقابت‌پذیری بنگاه و صنعت، تا رقابت‌پذیری ملی و جهانی به کار می‌رود (شواب و پورتر، ۲۰۰۸^۳، ص ۳). پورتر در ادبیات مدیریت استراتژیک به رقابت‌پذیری ملت‌ها افزون بر رقابت‌پذیری بنگاه‌ها و نقش سیاست‌گذاری و قوانین دولتی در این زمینه اشاره می‌کند (پورتر، ۱۹۹۰). همچنین در طول چند دهه گذشته، مجمع جهانی اقتصاد برای اندازه‌گیری رقابت‌پذیری ملی، تحلیل‌های رقابت‌پذیری خود را بر اساس شاخص رقابت‌پذیری جهانی، که زیرساخت‌های اقتصاد خرد و کلان رقابت‌پذیری ملی را در بر می‌گیرد، قرار داده است (رضوی و همکاران، ۲۰۱۱^۴).

تعیین‌کننده‌های رقابت‌پذیری، خیلی پیچیده‌اند. نظریه‌پردازان اقتصادی در طول سال‌ها در تلاش بودند تا دریابند چه چیزی تعیین‌کننده ثروت ملل است. این تلاش‌ها را می‌توان در موارد زیر دسته‌بندی کرد: از تمرکز آدام اسمیت بر تخصص‌گرایی و تقسیم کار گرفته تا تأکید اقتصاددانان نئوکلاسیک بر سرمایه‌گذاری در سرمایه و زیرساخت فیزیکی و نیز در همین اواخر علاقه به مکانیزم‌هایی همچون آموزش و پرورش، پیشرفت‌های تکنولوژیکی، ثبات اقتصادی کلان، حکمرانی خوب، حاکمیت قانون، شفافیت و کارکرد خوب مؤسسات، شکوفایی بنگاه، شرایط تقاضا، اندازه بازار و بسیاری دیگر (شواب و پورتر، ۲۰۰۸). شاخص

1. Şener.

2. Lall.

3. Schwab & Porter.

4. Razavi & et.al.

رقابت‌پذیری جهانی^۱ بُعد بی‌انتهای رقابت‌پذیری را با ارائه یک میانگین وزنی از عناصر مختلف، که هر یک از آنها منعکس‌کننده یک جنبه از واقعیت پیچیده‌ای است که ما آن را رقابت‌پذیری می‌نامیم، به دست می‌دهد. این عناصر، در ۱۲ رکن رقابت‌پذیری دسته‌بندی می‌شوند (شواب، ۲۰۱۳). بر اساس گزارش مجمع جهانی اقتصاد در سال ۲۰۱۳-۲۰۱۴ ایران که بار چهارم توسط «مجمع جهانی اقتصاد» در این گزارش مورد بررسی قرار گرفته شد، رتبه کلی ایران در رقابت‌پذیری جهانی در بین ۱۴۸ کشور مورد بررسی ۸۲ است که نسبت به سال قبل ۱۶ رتبه نزول داشته است (همان، ص ۲۲۰؛ همو، ۲۰۱۲، ص ۲۰۳).

برای کشورها بر اساس وضعیت ارکان رقابت‌پذیری جهانی به ترتیب سه سطح اقتصادی «اقتصاد عامل محور»، «اقتصاد کارایی محور» و «اقتصاد نوآوری محور» ترسیم شده است (شواب، ۲۰۱۳، ص ۸). اقتصاد ایران هم اکنون از بین سه سطح اقتصادی، در حال گذار از اقتصاد «عامل محور» به سمت «اقتصاد کارایی محور» است. از این‌رو، برای دستیابی ایران به اقتصاد کارایی محور (سطح دوم اقتصادی) نیاز به الگوبرداری از کشورهای موفق برای بهبود ابعاد رقابت‌پذیری از جمله رکن «نهاده‌ها» ضروری به نظر می‌رسد (همان، ص ۲۲۰). محیط نهادی به عنوان اولین رکن «رقابت‌پذیری» در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته است. کیفیت نهادها بر تصمیم‌های سرمایه‌گذاری و نحوه تولید تأثیر می‌گذارد و نقش کلیدی در تحمیل هزینه‌ها و توزیع منافع حاصل از سیاست‌های توسعه و رشد جوامع ایفا می‌کند. به عنوان نمونه مالکان زمین‌ها، سهامداران شرکت‌ها و صاحبان دارایی‌های فکری و معنوی در شرایطی که حقوق آنها تأمین نشود، تمایلی به سرمایه‌گذاری در بهبود و ارتقای دارایی‌هایشان از خود نشان نمی‌دهند (شواب، ۲۰۱۳، ص ۴-۵).

براساس گزارش مجمع جهانی اقتصاد در سال ۲۰۱۳-۲۰۱۴، ایران در رکن «نهاده‌ها» رتبه ۸۳ را میان ۱۴۸ کشور کسب کرده که نسبت به رتبه سال گذشته ۱۵ رتبه نزول داشته است (شواب، ۲۰۱۳، ص ۲۲۰؛ همو، ۲۰۱۲، ص ۲۰۳). بنابراین، مقاله حاضر در پی پاسخگویی به پرسش‌های زیر درباره رکن «نهاده‌ها» است:

الف. اهمیت و وزن شاخص‌های رکن «نهاده‌ها» در کشور ایران در مقایسه با کشورهای چشم‌انداز ۱۴۰۴ چقدر است؟

ب. رتبه‌بندی کشورهای منطقه در رکن «نهاده‌ها» به چه ترتیب است؟

ج. ایران در هر یک از شاخص‌های «نهاده‌ها» از میان کشورهای منطقه می‌تواند چه کشوری را برای الگوبرداری در نظر بگیرد؟

د. اولویت‌های بهبودی «نهاده‌ها» برای کشور ایران برای رقابت با کشورهای منطقه چه مواردی هستند؟

1. Global Competitiveness Index (GCI).

۲. ادبیات نظری و مرور پیشینه تحقیق

از دیدگاه مجمع جهانی اقتصاد تعریف‌های زیر برای رقابت‌پذیری ارائه شده است: رقابت‌پذیری، توانایی اقتصادی ملی در پایداری رشد یا حفظ استاندارد زندگی (درآمد سرانه) است؛ توانایی یک کشور در به‌دست آوردن رشد پایدار تولید پایدار ناخالص داخلی سرانه رقابت‌پذیری نام دارد؛ رقابت‌پذیری، مجموعه‌ای از نهادها، سیاست‌ها و عواملی است که سطح بهره‌وری یک کشور را تعیین می‌کنند و بهره‌وری تعیین‌کننده رشد درآمد سرانه آن کشور است (جانی، ۱۳۹۰).

رقابت‌پذیری معیاری کلیدی برای ارزیابی درجه موفقیت کشورها در میدان رقابت‌های سیاسی، اقتصادی و تجاری به حساب می‌آید. بدین معنا که هر کشور، منطقه یا بنگاهی که از توان رقابتی بالایی در بازارهای رقابتی برخوردار باشد، می‌توان گفت که از رقابت‌پذیری بالاتری برخوردار است (داداش‌پور و احمدی، ۱۳۸۹). رقابت‌پذیری سطح ملی، منعکس‌کننده حدی است که در آن جامعه قادر به اعطای رونق افزایش یافته، به شهروندانش است. رقابت‌پذیری را به عنوان یک سری مؤسسات، سیاست‌ها و عواملی که سطح بهره‌وری یک کشور را تعیین می‌کنند نیز تعریف کرده‌اند (شواب و پورتر، ۲۰۰۸).

رقابت‌پذیری یک کشور می‌تواند موقعیت رقابتی آن کشور در بازار بین‌الملل، میان سایر کشورهای مشابه از نظر توسعه اقتصادی باشد. در واقع سطح رقابت‌پذیری بین‌المللی به عوامل زیادی در سطح خرد و کلان بستگی دارد (آقازاده، استیری و اصلانلو، ۱۳۸۶، ص ۴۰). رقابت‌پذیری با رویکرد خرد، به بحث رقابت بین بنگاه‌های داخلی و خارجی برای کسب سهم بیشتر از بازار داخلی و خارجی تأکید دارد. حال آنکه در تعاریف رقابت‌پذیری با رویکرد کلان، به ایجاد محیط رقابتی در راستای کسب مزیت رقابتی بین بنگاه‌های داخلی اشاره می‌شود (جانی، ۱۳۹۰).

از سال ۱۹۷۹، گزارش‌های رقابت‌پذیری جهانی سالانه از سوی مجمع جهانی اقتصاد ارائه می‌شود. این مجمع عوامل بسیاری را که اقتصادهای ملی را در دستیابی به رشد اقتصادی پایدار و رونق بلندمدت توانا می‌سازد، مورد بررسی قرار می‌دهد. هدف مجمع جهانی اقتصاد در طول این سال‌ها، ارائه ابزارهای ترازیبی و الگوبرداری^۱ به رهبران و سیاست‌گذاران کسب و کار برای شناسایی موانع بهبود رقابت‌پذیری و تحریک و ترویج مباحث مربوط به استراتژی‌های چیرگی بر این موانع بوده است (شواب، ۲۰۱۰).

شاخص رقابت‌پذیری جهانی، در ۱۲ رکن رقابت‌پذیری به شرح زیر، دسته‌بندی می‌شوند:

1. Benchmarking

۱. نهادها؛^۱ ۲. زیرساخت؛^۲ ۳. ثبات اقتصاد کلان؛^۳ ۴. بهداشت و آموزش ابتدایی^۴ (چهار رکن اول به عنوان الزامات اساسی در اقتصادهای عامل محور مورد توجه قرار می‌گیرند)؛^۵ آموزش‌های عالی و حرفه‌ای؛^۶ ۶. کارایی بازار کالا؛^۶ ۷. کارایی بازار نیروی کار؛^۷ ۸. توسعه بازار مالی؛^۸ ۹. آمادگی تکنولوژیکی^۹ (۶ رکن بعدی به عنوان عوامل شکوفایی و نوآوری در اقتصادهای نوآوری محور کانون توجه هستند)؛^{۱۰} ۱۰. اندازه بازار؛^{۱۰} ۱۱. شکوفایی کسب و کار؛^{۱۱} ۱۲. نوآوری^{۱۲} (۲ رکن آخر به عنوان ارتقا دهنده کارایی در اقتصادهای کارایی محور مورد توجه قرار می‌گیرند)، (شواب و پورتر، ۲۰۰۸؛ شواب، ۲۰۱۳، ص ۹). در این مقاله، رکن اول بررسی می‌شود.

محیط نهادی عبارتند از چارچوب قانونی و اجرایی که در آن افراد، شرکت‌ها و دولت‌ها به منظور ایجاد درآمد و ثروت تعامل دارند. در طول بحران اخیر با توجه به نقش بیشتری که دولت‌ها در اقتصاد بیشتر کشورها ایفا کردند، اهمیت محیط نهادی کارآمد، بیشتر نیز شده است و کیفیت نهادها تأثیر بسزایی بر رقابت‌پذیری و رشد دارد (شواب، ۲۰۱۳، ص ۴). نقش نهادها فراتر از چارچوب قانونی است. نگرش دولت نسبت به بازارها و آزادی اقتصادی افراد و همچنین کارایی عملیات دولت نیز بسیار مهم هستند. دیوان‌سالاری افراطی و مقررات دست و پاگیر، قوانین بیش از حد، فساد، عدم صداقت در قراردادهای دولتی، فقدان شفافیت و اعتماد و وابستگی سیاسی در نظام قضایی، هزینه‌های اقتصادی زیادی را بر شرکت‌ها تحمیل می‌نماید و فرایند توسعه اقتصادی را کند می‌سازد. افزون بر موارد یاد شده، مدیریت مناسب منابع مالی دولت نیز به منظور ایجاد اطمینان در محیط کسب و کار ملی بسیار حیاتی است. در این رکن به منظور تکمیل معیارهای محیط اقتصاد کلان (که در رکن سوم مورد توجه است)، متغیرهای نشان دهنده کیفیت مدیریت بر منابع مالی دولت نیز گنجانده شده است (جنتی فرد، نیک رفتار و صفدری، ۱۳۸۹، ص ۴۹، به نقل از شواب، ۲۰۱۰).

اگرچه ادبیات اقتصادی به‌طور عمده بر نهادهای دولتی متمرکز بوده است؛ اما نهادهای بخش خصوصی نیز مؤلفه‌ای مهم در فرایند تولید ثروت به شمار می‌روند. بحران مالی جهانی اخیر، در کنار رسوایی‌های متعدد شرکت‌ها، اهمیت استانداردهای حسابداری و گزارش‌دهی و وجود شفافیت برای پیشگیری از اختلاس و سوء مدیریت را دوچندان کرده است. وجود شفافیت باعث

1. Institutions.	2. Infrastructure.
3. Macroeconomic stability.	4. Health and primary education.
5. Higher education and training.	6. Goods market efficiency.
7. Labor market efficiency.	8. Financial market Development.
9. Technological readiness.	10. Market size.
11. Business sophistication.	12. Innovation.

ایجاد «حکمرانی شایسته» در شرکت‌ها و تضمین اعتماد سرمایه‌گذار و مصرف‌کننده می‌شود. اقتصاد ملی تنها از طریق بنگاه‌هایی که با صداقت اداره می‌شوند و مدیران آنها در تعامل با دولت، بنگاه‌های دیگر و جامعه بر اساس اصول اخلاقی رفتار می‌کنند، می‌تواند خدمات خوبی به شهروندان ارایه کند. شفافیت در بخش خصوصی یک ضرورت است که از طریق استفاده از استانداردها و اصول حسابداری و حسابرسی که دسترسی به اطلاعات را در زمان مناسب تضمین می‌کند، به وجود می‌آید. (شواب، ۲۰۱۳، ص ۵).

درباره «نهادهای» تاکنون پژوهشی در سطح کشورهای منطقه‌ای چشم‌انداز ۱۴۰۴ ایران صورت نگرفته است. با وجود این، بسیاری از شاخص‌های رکن «نهادهای» برای توسعه اقتصادی کشورها بارها مورد توجه محققان مختلف قرار گرفته‌اند که به موارد زیر می‌توان اشاره کرد:

دنیسر و الیس^۱ (۲۰۰۵) و گونزالز^۲ (۲۰۰۷) در مطالعات خود بیان کردند که عدم حفاظت از حقوق مالکیت، موجب غارت بسیاری از منابع می‌شود و نتایج سرمایه‌گذاری افراد توسط دیگران به غارت می‌رود و با کاهش انگیزه سرمایه‌گذاری، میزان سرمایه‌گذاری هم کاهش می‌یابد. بنابراین، غارت و عدم حفاظت از حقوق مالکیت از انباشت سرمایه جلوگیری می‌کنند و میزان سرمایه‌گذاری را کاهش می‌دهند (صمدی و مهرپور، ۱۳۹۲). از طرفی شاخص «حقوق مالکیت دارایی‌های فیزیکی و مالی» نیز یکی از شاخص‌های نهادهای عمومی در رکن «نهادهای» است (شواب، ۲۰۱۳، ص ۴۹).

صادقی (۱۳۹۰) نیز اذعان می‌کند که برای رسیدن به این وضعیت برتر اقتصادی، نظام حقوق مالکیت فکری باید در قالب قوانین و مقررات روشن و کاربردی و جامع، آثار و کارکردهای قراردادهای مختلف تجاری‌سازی اموال فکری و نیز سازمان‌های متولی امر، را برای صاحبان حق مشخص کند. این در حالی است که شاخص «پشتیبانی از مالکیت فکری» نیز یکی از شاخص‌های نهادهای عمومی در رکن «نهادهای» است (شواب، ۲۰۱۳، ص ۴۹).

بلک-بورن و همکاران (۲۰۱۰) بیان داشتند که فساد موجب انحطاط است، سیاست‌های دولت را در تضاد با منافع اکثریت قرار می‌دهد، باعث هدر رفتن منابع ملی می‌شود و اثربخشی دولت‌ها در هدایت امور را کاهش می‌دهد. از این روش، اعتماد مردم نسبت به دستگاه‌های دولتی و غیردولتی کاهش، بی‌تفاوتی، تبلی و بی‌کفایتی افزایش می‌یابد. فساد، اعتقاد و ارزش‌های اخلاقی جامعه را متزلزل می‌کند، هزینه انجام کارها را افزایش می‌دهد و رشد رقابت‌پذیری را دشوار می‌کند. همچنین، چالش‌های فقرزدایی را ناکام می‌کند، بی‌انگیزگی و بدبینی ایجاد می‌کند و زمینه تضعیف روحی افراد درستکار را فراهم می‌کند، مانع سرمایه‌گذاری می‌شود و مسیر رشد و

1. Dincerand Ellis.

2. Gonzalez.

توسعه اقتصادی را با موانع بسیار مواجه می‌سازد. این تأثیر بر اقتصادهای باز بیشتر از اقتصادهای بسته است (بلک-بورن^۱ و همکاران، ۲۰۱۰، ص ۱۳۲۱). این درحالی است که، شاخص «فساد اداری و اختلاس» نیز یکی از شاخص‌های نهادهای عمومی در رکن «نهادهای» است (شواب، ۲۰۱۳، ص ۴۹). زاهدی و خانباشی (۱۳۹۰) معتقدند که اعتماد عمومی نسبت به دولت برای مدیران، کارکنان و کارگزاران هر نظام سیاسی اهمیت دارد؛ زیرا در پشتیبانی از تدوین و اجرای خط‌مشی‌های عمومی و همین‌طور همراهی و همکاری اثربخش شهروندان نقش محوری ایفا می‌کند. این در حالی است که شاخص «اعتماد عمومی به سیاستمداران» نیز یکی از شاخص‌های نهادهای عمومی در رکن «نهادهای» است (همان).

شاخص «رشوه‌خواری» از دیگر شاخص‌های نهادهای عمومی در رکن «نهادهای» است (همان) و مقاله‌ها و پژوهش‌های زیادی در این حوزه انجام شده است. در ترمینولوژی حقوق (اصطلاح‌نامه حقوق) نوشته شده است که «رشوه» مالی است که به مأمور رسمی یا غیر رسمی دولتی یا بلدی به منظور انجام کاری از کارهای اداری و قضایی ولو اینکه آن کار مربوط به شغل گیرنده مال نباشد؛ خواه مستقیم آن مال را دریافت کند یا به واسطه شخصی دیگر آن را بگیرد، این شخص واسطه را در فقه «رایش»... و شرط تحقق رشوه، تبانی و توافق گیرنده و دهنده برای دادن و گرفتن رشوه است (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸). از سوی دیگر، براساس گزارش سازمان شفافیت بین‌الملل، جایگاه ایران در رتبه‌بندی میزان رشوه موجود در میان کشورهای نه تنها به هیچ‌وجه مناسب نیست؛ بلکه فساد اداری در ایران طی نه سال گذشته روندی رو به رشد داشته است (توکلی و همکاران، ۱۳۹۱).

از طرف دیگر، مهم‌ترین وظیفه قوه قضائیه، کمک به برقراری عدالت در روابط بین افراد و روابط بین افراد و دولت، از طریق سامان‌مندکردن و نظم بخشیدن به این روابط است (نقی‌پور، ۱۳۹۰). طبق اصل ۱۵۶ قانون اساسی، قوه قضائیه، قوه‌ای مستقل است که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی مردم بوده و پاسخگوی تحقق بخشیدن به عدالت و وظایفی چون رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات و شکایات و نیز احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادی‌های مشروع و نظارت بر حسن اجرای قوانین است. اگر قوه قضائیه بتواند به تکالیف خود در قانون اساسی عمل کند، می‌توان حقوق شهروندی را حفظ کرد (قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۸). از طرفی، شاخص «استقلال قوه قضائیه» نیز یکی از شاخص‌های نهادهای عمومی در رکن «نهادهای» است (شواب، ۲۰۱۳، ص ۴۹).

1. Blackburn

بیال^۱ و همکاران (۲۰۰۸) بیان کردند که حکمرانی مجموعه‌ای از قوانین، مقررات، ساختارها، فرایندها، فرهنگ‌ها و سیستم‌هایی است که موجب دستیابی به اهدافی نظیر پاسخگویی، شفافیت، عدالت، راستی و رعایت حقوق ذی‌نفعان می‌شود. از طرفی، شاخص «شفافیت در سیاست‌گذاری دولت» نیز یکی از شاخص‌های نهادهای عمومی در رکن «نهادهای» است (شواب، ۲۰۱۳، ص ۴۹). همچنین فرامرز قراملکی (۱۳۸۵) نیز در مقاله‌اش بیان می‌کند که، اخلاق می‌تواند در زندگی فردی-شخصی باشد و می‌تواند در زندگی فردی-شغلی باشد. اخلاق کار و یا اخلاق شغلی بخشی از اخلاق حرفه‌ای است. بخش بزرگی از اخلاق حرفه‌ای فراتر از زندگی فردی و شغلی با «عملکرد اخلاقی سازمان‌ها» سر و کار دارد. بنابراین، مفهوم اخلاق حرفه‌ای، اخلاق در زندگی فردی-شغلی و اخلاق سازمانی را نیز در بر می‌گیرد.

از طرفی، شاخص «رعایت اخلاق کسب و کار توسط شرکت‌ها» نیز یکی از شاخص‌های نهادهای خصوصی در رکن «نهادهای» است (شواب، ۲۰۱۳، ص ۴۹).

بر اساس گزارش سال ۲۰۱۳-۲۰۱۴ که با تغییراتی نیز نسبت به سال گذشته (حذف یک شاخص) همراه بوده است، شاخص‌های رکن «نهادهای» به صورت زیر بازنگری شده است. این شاخص‌ها در دو بخش اصلی مطرح می‌شوند که هر یک خود زیر بخش‌هایی دارند (شواب، ۲۰۱۳، ص ۴۹). به علاوه، بر اساس گزارش رقابت‌پذیری سال ۲۰۱۳-۲۰۱۴ رتبه ایران در بین ۱۴۸ کشور، برای هر یک از ۲۱ شاخص رکن «نهادهای» در جدول (۱) نشان داده شده است (همان، ص ۲۲۰). همچنین میزان تغییرات هر شاخص نسبت به گزارش سال گذشته (شواب، ۲۰۱۲، ص ۲۰۴) منعکس شده است.

جدول ۱: وضعیت تطبیقی ایران در شاخص‌های رکن «نهادهای» بر اساس گزارش رقابت‌پذیری جهانی

تغییرات نسبت به سال قبل	رتبه ۲۰۱۳	شاخص‌ها	ابعاد فرعی	ابعاد اصلی
۱۰ رتبه نزول	۶۵	حقوق مالکیت دارایی‌های فیزیکی و مالی	حقوق	نهادهای عمومی
۱ رتبه نزول	۱۲۲	پشتیبانی از مالکیت فکری	مالکیت	
۱۶ رتبه نزول	۷۵	فساد اداری و اختلاس	اخلاق و فساد	
۱۲ رتبه نزول	۴۷	اعتماد عمومی به سیاستمداران		
۱۱ رتبه نزول	۷۳	رشوه‌خواری	تأثیر منفی روابط	
۱۰ رتبه نزول	۷۳	استقلال قوه قضائیه		
۱۱ رتبه نزول	۵۲	نقش روابط در تصمیم‌گیری‌های دولتی	روابط	

1. Beal

تغییرات نسبت به سال قبل	رتبه ۲۰۱۳	شاخص‌ها	ابعاد فرعی	ابعاد اصلی
۲۱ رتبه نزول	۷۴	هدر رفتن منابع توسط دولت	ناکارآمدی دولت	نهادهای خصوصی
۷ رتبه نزول	۱۲۳	دست و پاگیر بودن مقررات دولتی		
۱۴ رتبه نزول	۹۱	کارآمدی چارچوب قانونی برای حل و فصل دعاوی بخش خصوصی		
۲۰ رتبه نزول	۱۲۴	کارآمدی چارچوب قانونی برای به چالش کشیدن و پیگرد حقوقی تصمیمات دولت		
۴ رتبه نزول	۱۳۱	شفافیت در سیاست‌گذاری دولت	امنیت	
۱۲ رتبه نزول	۱۱۷	هزینه ناشی از تهدیدهای تروریستی برای بنگاه‌ها		
۱۶ رتبه نزول	۹۴	هزینه ناشی از خشونت و خلافکاری برای بنگاه‌ها		
۱۷ رتبه نزول	۱۰۵	جرایم سازمان یافته (نظیر اخاذی و باج‌گیری به شیوه مافیایی)		
۱۰ رتبه نزول	۶۶	توانایی پلیس در اجرای قانون		
۱۶ رتبه نزول	۸۲	رعایت اخلاق کسب و کار توسط شرکت‌ها	اصول اخلاق کسب و کار	
۱۲ رتبه نزول	۱۰۵	قوی بودن استانداردهای مربوط به حسابرسی و تهیه گزارش‌های مالی	پاسخگو بودن مدیریت	
۱۴ رتبه نزول	۱۱۹	نظارت سهامداران و هیئت مدیره بر مدیریت شرکت‌ها		
۲۴ رتبه نزول	۱۰۴	حفاظت از منافع سهامداران خرد		
۷ رتبه بهبود	۱۲۳	شاخص حمایت از سهامداران		

۳. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی است (سکاران،^۱ ۲۰۰۶). از نظر شیوه گردآوری اطلاعات توصیفی^۲ (غیرآزمایشی) است. در میان تحقیقات توصیفی، از نوع پیمایشی^۳ است (سرمد و بازرگان و حجازی، ۱۳۹۱، ص ۸۱-۸۲). از آنجایی که مقاله حاضر به رتبه‌بندی کشورهای منطقه بر اساس «نهادها» با استفاده از روش تاپسیس به‌عنوان یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه می‌پردازد، در میان پژوهش‌های پیمایشی، از دسته مقطعی^۴ است (همان، ص ۸۳).

در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران، فهرستی از کشورهای منطقه و همسایه مورد اشاره قرار گرفته‌اند. در این فهرست کشورهایی از جنوب آسیا، آسیای میانه و منطقه قفقاز نیز حضور دارند. این ۲۶ کشور عبارتند از: آذربایجان، اردن، ارمنستان، عربستان سعودی، قطر، ازبکستان، ایران، ترکمنستان، عمان، کویت، رژیم اشغالگر قدس (اسرائیل)، بحرین، ترکیه، فلسطین، گرجستان، مصر، افغانستان، پاکستان، سوریه، قرقیزستان، لبنان، امارت متحده عربی،

1. Sekaran.

2. descriptive.

3. Survey research.

4. Cross Sectional.

عراق، قزاقستان و یمن (سایت چشم‌انداز،^۱ ۱۴۰۴). از این میان به جز تاجیکستان، سوریه، ازبکستان، ترکمنستان، فلسطین، افغانستان، و عراق بقیه کشورها (۱۹ کشور از ۲۶ کشور چشم‌انداز) در گزارش رقابت‌پذیری سال ۲۰۱۳-۲۰۱۴ به‌عنوان جامعه آماری پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند.

پایایی و روایی شاخص‌های این مطالعه در گزارش رقابت‌پذیری جهانی که توسط مجمع جهانی اقتصاد منتشر شده به‌طور تفصیلی بررسی و تأیید شده است. روایی شاخص‌های «نهاده‌ها» (به همراه شاخص‌های یازده رکن دیگر)، در گزارش «رقابت‌پذیری جهانی» متعلق به «مجمع جهانی اقتصاد»، در گذشته توسط محققان و متخصصان آماری و اقتصادسنجی در «واحد آمار و اقتصادسنجی مرکز پژوهش‌های مشترک کمیسیون اروپا»^۲ مورد ارزیابی و تأیید قرار گرفته است. این محققان با شبیه‌سازی مونت کارلو^۳ به مقایسه^۴ ۱۲۰۰ عامل^۴ که هر یک مسئول مجموعه وزن‌های مختلفی از سه زیر شاخص اصلی این شاخص بودند پرداختند که در نهایت شاخص‌های انتخاب شده برای هر کدام از ارکان در سطح اطمینان ۹۰ درصد انتخاب شدند (شواب، ۲۰۱۰، ص ۱۲). ابعاد هر یک از ارکان (از جمله شاخص‌های رکن «نهاده‌ها») پس از بازنگری‌های پایایی در سال‌های مختلف به‌صورت کنونی (طبق گزارش رقابت‌پذیری سال ۲۰۱۳-۲۰۱۴) درآمدند و نیز با مقایسه نتایج به‌دست آمده از شاخص‌ها برای سال‌های مختلف از سال ۱۹۷۹ تا ۲۰۱۳، پایایی شاخص‌ها مورد تأیید قرار گرفت (شواب و پورتر، ۲۰۰۸؛ شواب، ۲۰۰۹، ۲۰۱۰، ۲۰۱۱، ۲۰۱۲، ۲۰۱۳).

۳-۱. تکنیک رجحان ترتیبی با تشابه به جواب ایده‌آل (تاپسیس)^۵

این تکنیک یکی از روش‌های مدل جبرانی تصمیم‌گیری چند شاخصه (MADM) است (اصغرپور، ۱۳۸۵، ص ۲۱۴). مدل TOPSIS توسط هوانگ و یون در سال ۱۹۸۱ پیشنهاد شد. در این روش m گزینه به وسیله n شاخص، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد (مؤمنی، ۱۳۸۷، ص ۲۴). در روش TOPSIS، اصل توافقی برای تصمیم‌گیری چند شاخصه این است که گزینه انتخاب شده باید کوتاه‌ترین فاصله را از راه حل ایده‌آل مثبت و بیشترین فاصله را از گزینه ایده‌آل منفی داشته باشد (لای، لی-یو و هوانگ، ۱۹۹۴). یکی از ویژگی‌های این مسئله آن است که، مطلوبیت هر شاخص به‌طور افزایشی (یا کاهش) می‌باشد که با واقعیات زیربنایی روش تاپسیس سازگار است (مؤمنی، ۱۳۸۷، ص ۲۴). اطلاعات ورودی به روش تاپسیس عبارتند از:

1. <http://www.vision1404.ir/fa/countriesprofiles.aspx>.
2. The Unit of Econometrics and Applied Statistics at the European Commission Joint Research Centre.
3. Monte Carlo simulation.
4. Runs.
5. Technique for Order-Preference by Similarity to ideal Solution (TOPSIS).
6. Lai, Liu, & Hwang.

الف. ماتریس تصمیم‌گیری: مدل تصمیم‌گیری چند شاخصه به صورت ماتریس چند شاخصه

زیر فرموله می‌شود:

$$D = \begin{array}{c|cccc} & X_1 & X_2 & \dots & X_n \\ \hline A_1 & r_{11} & r_{12} & \dots & r_{1n} \\ A_2 & r_{21} & r_{22} & \dots & r_{2n} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \dots & \vdots \\ A_m & r_{m1} & r_{m2} & \dots & r_{mn} \end{array}$$

در این مقاله کشورهای مختلف که باید در مورد اولویت آنها تصمیم‌گیری شود، گزینه‌های تصمیم ما هستند که آنها را در ماتریس تصمیم با $A_1, A_2, \dots, A_{19}$ (به عنوان سطرها ماتریس) نمایش می‌دهیم و به عبارتی تعداد گزینه‌های تصمیم شامل ۱۹ کشور از ۲۶ کشور چشم‌انداز ۱۴۰۴ است که داده‌هایش در گزارش رقابت‌پذیری جهانی جمع‌آوری شد. بنابراین $m=19$ است. ۲۱ شاخص رکن «نهاده‌ها» در گزارش رقابت‌پذیری سال ۲۰۱۳-۲۰۱۴ را به ترتیب با $X_1, X_2, \dots, X_{21}$ به عنوان ستون‌های ماتریس تصمیم نمایش داده می‌شود. به عبارتی دیگر، تعداد شاخص‌های تصمیم ما ۲۱ شاخص ($n=21$) است. مقدار شاخص Z ام برای کشور A_m در ماتریس تصمیم با r_{ij} نمایش داده می‌شود (برای نمونه، مقدار شاخص هفتم برای کشور دوازدهم در ماتریس تصمیم در ستون ۷ و سطر ۱۲ قرار می‌گیرد).

ب. بردار اوزان (W) برای شاخص‌ها: در گام بعدی باید اهمیت هر یک از شاخص‌ها مشخص شود که وزن هر یک از ۲۱ شاخص «نهاده‌ها» را به ترتیب با $W_1, W_2, \dots, W_{21}$ نمایش می‌دهیم. وزن هر شاخص میزان اهمیت نسبی آن شاخص را نسبت به شاخص‌های دیگر نشان می‌دهد؛ به طوری که مجموع وزن همه شاخص‌ها باید یک شود (اصغرپور، ۱۳۸۵). شایان ذکر است، بر اساس گزارش رقابت‌پذیری جهانی هر کدام از ابعاد اصلی و ابعاد فرعی رکن «نهاده‌ها» وزن‌هایی را در نظر گرفته است که در جدول (۱) نیز به آن اشاره شد (شواب، ۲۰۱۳، ص ۴۹). اما در این گزارش در مورد اهمیت «زیر شاخص‌ها» هیچ اندازه‌گیری صورت نگرفت که در این پژوهش با استفاده از روش «آنتروپی شانون» وزن هر یک از زیر شاخص‌ها به طور جداگانه مشخص می‌شود و در نهایت با لحاظ کردن وزن عامل‌های اصلی و فرعی در وزن زیرشاخص‌ها، وزن نهایی به دست می‌آید. این کار به نوعی استفاده از روش آنتروپی تعدیل شده به حساب می‌آید (مؤمنی، ۱۳۸۷). آنتروپی^۱ در تئوری اطلاعات معیاری است برای مقدار عدم اطمینان بیان شده

1. Entropy.

توسط یک توزیع احتمال گسسته به طوری که این عدم اطمینان، در صورت پخش بودن^۱ توزیع بیشتر از موردی است که توزیع فراوانی تیزتر باشد (اصغرپور، ۱۳۸۵، ص ۱۹۶). وقتی که داده‌های یک ماتریس تصمیم‌گیری، به طور کامل مشخص شده باشد، می‌توان از روش آنروپی، برای ارزیابی وزن آنها استفاده کرد. ایده اصلی روش، این است که هر چه پراکندگی در مقادیر یک شاخص، بیشتر باشد، آن شاخص اهمیت بیشتری دارد (مؤمنی، ۱۳۸۷، ص ۱۳-۱۴).

۲-۳. استراتژی‌های اولویت‌بندی

تصمیم‌گیرندگان برای تصمیم‌گیری در مسائل بسیار مهم، خود را محدود به یک روش نمی‌کنند، امکان دارد با استفاده از روش‌های گوناگون به نتایج متفاوتی دست یابند (مؤمنی، ۱۳۸۷). در این پژوهش افزون‌بر روش تاپسیس (با اوزان به دست آمده به روش آنروپی تعدیل شده)، یک رتبه‌بندی نیز بر اساس گزارش رقابت‌پذیری جهانی برای کشورهای منطقه (با فرض برابر بودن اوزان شاخص‌های هر گروه) وجود دارد. برای اجماع در این، رتبه‌بندی‌ها از مجموعه روش‌های ادغام^۲ (که عبارتند از روش میانگین رتبه‌ها، روش بُردا،^۳ روش کُپ لند^۴) استفاده می‌شود (یوستینوویچیوس، زاوادکاس و پودوسکو، ۲۰۰۷).

گام ۱: روش میانگین رتبه‌ها - این روش، گزینه‌ها را بر اساس میانگین رتبه‌های به دست آمده از روش‌های مختلف تصمیم‌گیری چند شاخصه، اولویت‌بندی می‌کند (مؤمنی، ۱۳۸۷).

گام ۲: روش بُردا - این روش، بر اساس «قاعده اکثریت» استوار است. اگر در اکثر روش‌های مورد استفاده، A_i بر A_j ترجیح داده شود، این مورد را در مقایسه زوجی، با M نشان می‌دهد. اگر در این مقایسه زوجی، رأی اکثریت وجود نداشت و یا آرا با هم مساوی بود، این مورد با X کدگذاری می‌شود. M به منزله آن است سطر بر ستون ارجحیت دارد و X نشانگر آن است که ستون بر سطر ارجحیت دارد. هر مقایسه زوجی به صورت جداگانه، مورد بررسی قرار می‌گیرد. تعداد مقایسه‌ها برابر است با $m(m-1)/2$ که m ، تعداد گزینه‌ها است. معیار اولویت در این روش، آن است که در چند دفعه، «بُردهای» ($\sum C$) گزینه (یعنی m) در سطر دارای اکثریت است (مؤمنی، ۱۳۸۷).

گام ۳: روش کُپ لند - این روش، با پایان روش بُردا شروع می‌شود. این روش نه تنها تعداد «بُردها»، بلکه تعداد «باخت‌ها» را هم برای هر گزینه محاسبه می‌کند. سطر آخر جدول در روش بُردا، یعنی سطر $\sum R$ ، تعداد باخت‌ها را برای هر گزینه نشان می‌دهد. امتیازی که این روش

1. broad.

2. Aggregate methods.

3. Borda method.

4. Copeland method.

5. Ustinovichius, Zavadkas, & Podvezko.

به هر گزینه می‌دهد، با کم کردن تعداد باخت‌ها ($\sum R$) از تعداد بُردها ($\sum C$) محاسبه می‌شود (مؤمنی، ۱۳۸۷).

$$A_i = \sum C - \sum R$$

گام ۴: مرحله ادغام- در این مرحله تلاش می‌شود با توجه به استراتژی اولویت‌بندی (میانگین رتبه‌ها، بُردا و کُپ لند) از طریق تشکیل یک مجموعه رتبه‌بندی جزئی^۱ به «اجماع» دست یابد. طبق این ادغام، با اولویت‌های خطی، می‌توان بر اساس Poset به یک اجماع رسید (مؤمنی، ۱۳۸۷).

۳-۳. تحلیل ماتریس اهمیت- عملکرد

ماتریس اهمیت-عملکرد یک ماتریس دو بعدی شامل وضعیت اهمیت و عملکرد شاخص‌هاست که تصویر مناسبی از اولویت‌های بهبودی کشور ارائه می‌کند. این ماتریس دارای دو نقطه برش^۲ افقی و عمودی است که شاخص‌های بالاتر از نقطه برش در بعد عملکردی دارای وضعیت مطلوب و شاخص‌های پایین‌تر از نقطه برش دارای وضعیت نامطلوب ارزیابی می‌شوند. به همین ترتیب در بُعد اهمیتی ماتریس نیز، نقطه برشی تعریف می‌شود که ابعاد با سطح بالاتر از نقطه برش دارای اهمیت و توجه بالا و ابعاد پایین‌تر از آن نیازمند توجه کمتر هستند. بدیهی است نقاطی که روی مرز و نزدیک به مرزهای برش قرار دارند، دارای وضعیت متوسط هستند (اسلک، ۱۹۹۴^۳). اولویت‌های بهبودی شاخص‌های رکن «نهادها» ایران از ماتریس اهمیت-عملکرد به دست می‌آید؛ به طوری که وضعیت هر یک از این شاخص‌ها در ایران با توجه به اهمیت آنها مشخص می‌شود تا بتوان پیشنهادی کاربردی در راستای رسیدن به هدف پژوهش، برای بهبود رکن «نهادها» در ایران ارائه کرد.

۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱. یافته‌های روش آنتروپی

اوزان و اولویت شاخص‌ها با روش آنتروپی با توجه به این اصل که هر چه پراکندگی در مقادیر یک شاخص، بیشتر باشد، آن شاخص از اهمیت بیشتری برخوردار است. با استفاده از روش آنتروپی وزن هر یک از ۲۱ شاخص تعیین شد و در وزن عامل‌ها و زیر عامل‌ها مطابق جدول (۲) (شواب، ۲۰۱۳، ص ۴۹) ضرب می‌شود و در نهایت وزن نهایی هر یک از ۲۱ شاخص رکن «نهادها» به دست آمد. یافته‌های روش آنتروپی جدول (۲) و شکل (۱) به طور خلاصه آمده است.

بر اساس یافته‌های جدول (۱)، در بین ۲۱ شاخص رکن «نهادها» بر اساس داده‌های

1. Partially ordered set (Poset).

2. Cut point.

3. Slack.

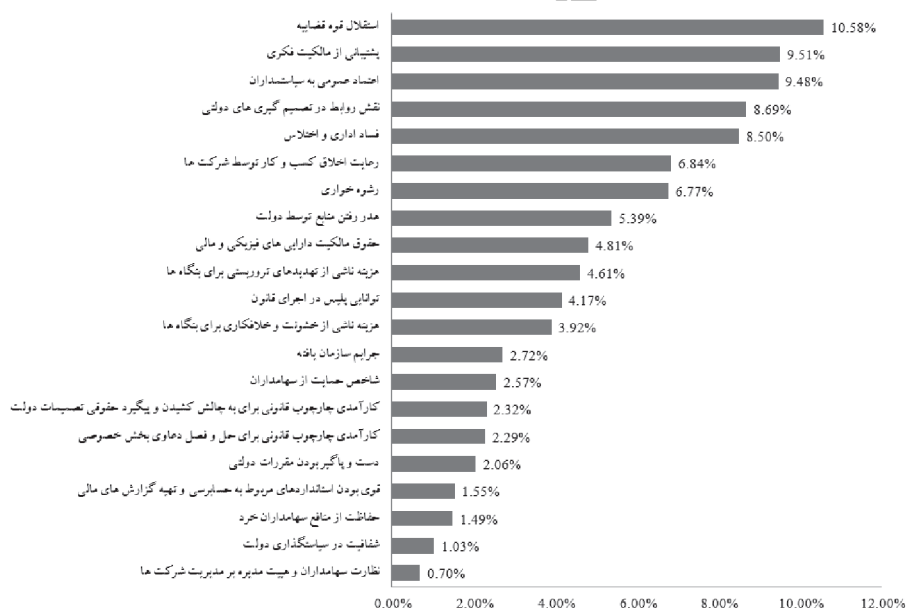
کشورهای منطقه، بیشترین وزن مربوط به «استقلال قوه قضائیه» با وزن ۱۰/۵۸ درصد است. شاخص‌های «پشتیبانی از مالکیت فکری» با وزن ۹/۵۱ درصد، «اعتماد عمومی به سیاستمداران» با وزن ۹/۴۸ درصد، «نقش روابط در تصمیم‌گیری‌های دولتی» با وزن ۸/۶۹ درصد، «فساد اداری و اختلاس» با وزن ۸/۵۰ درصد، «رعایت اخلاق کسب و کار توسط شرکت‌ها» با وزن ۶/۸۴ درصد، «رشوه‌خواری» با وزن ۶/۷۷ درصد و «هدر رفتن منابع توسط دولت» با وزن ۵/۳۹ درصد، در اولویت‌های دوم تا نهم هستند.

جدول ۲: اوزان و رتبه شاخص‌های رکن «نهادهای» با استفاده از روش آنتروپی (درصد)

وزن اصلی (وزن گزارش)	ابعاد فرعی (وزن گزارش)	شاخص‌ها (سهم هر شاخص در وزن ابعاد فرعی)	وزن تقریبی گزارش	وزن روش آنتروپی	وزن نهایی
	حقوق مالکیت (۲۰)	۱. حقوق مالکیت دارایی‌های فیزیکی و مالی (۵۰)	۷/۵۰	۳/۱۳	۴/۸۱
		۲. پشتیبانی از مالکیت فکری (۵۰)	۷/۵۰	۶/۲۰	۹/۵۱
اخلاق و فساد (۲۰)		۳. فساد اداری و اختلاس (۳۳/۳)	۵	۸/۳۱	۸/۵۰
		۴. اعتماد عمومی به سیاستمداران (۳۳/۳)	۵	۹/۲۶	۹/۴۸
		۵. رشوه‌خواری (۳۳/۳)	۵	۶/۶۲	۶/۷۷
		۶. استقلال قوه قضائیه (۵۰)	۷/۵۰	۶/۸۹	۱۰/۵۸
تأثیر منفی روابط (۲۰)		۷. نقش روابط در تصمیم‌گیری‌های دولتی (۵۰)	۷/۵۰	۵/۶۶	۸/۶۹
		۸. هدر رفتن منابع توسط دولت (۲۰)	۳	۸/۷۷	۵/۳۹
نهادهای عمومی (%۷۵)	ناکارآمدی دولت (۲۰)	۹. دست و پاگیر بودن مقررات دولتی (۲۰)	۳	۳/۳۵	۲/۰۶
		۱۰. کارآمدی چارچوب قانونی برای حل و فصل دعاوی بخش خصوصی (۲۰)	۳	۳/۷۳	۲/۲۹
		۱۱. کارآمدی چارچوب قانونی برای به چالش کشیدن و پیگرد حقوقی تصمیمات دولت (۲۰)	۳	۳/۷۸	۲/۳۲
		۱۲. شفافیت در سیاست‌گذاری دولت (۲۰)	۳	۱/۶۸	۲/۰۳
امنیت (۲۰)		۱۳. هزینه ناشی از تهدیدهای تروریستی برای بنگاه‌ها (۲۵)	۳/۷۵	۶	۴/۶۱
		۱۴. هزینه ناشی از خشونت و خلافکاری برای بنگاه‌ها (۲۵)	۳/۷۵	۵/۱۱	۳/۹۲
		۱۵. جرایم سازمان یافته (نظیر اخاذی و باج‌گیری به شیوه مافیایی) (۲۵)	۳/۷۵	۳/۵۵	۲/۷۲
		۱۶. توانایی پلیس در اجرای قانون (۲۵)	۳/۷۵	۵/۴۳	۴/۱۷

وزن نهایی	وزن روشن آنتروپی	وزن تقریبی گزارش	شاخص‌ها (سهم هر شاخص در وزن ابعاد فرعی)	ابعاد فرعی (وزن گزارش)	ابعاد اصلی (وزن گزارش)
۶/۸۴	۲/۶۷	۱۲/۵۰	۱۷. رعایت اخلاق کسب و کار توسط شرکت‌ها (۱۰۰)	اصول اخلاق کسب و کار (۵۰)	نهادهای خصوصی (۲۵)
۱/۵۵	۲/۴۲	۳/۱۳	۱۸. قوی بودن استانداردهای مربوط به حسابداری و تهیه گزارش‌های مالی (۲۵)	پاسخگو بودن مدیریت (۵۰)	
۰/۷۰	۱/۰۹	۳/۱۳	۱۹. نظارت سهامداران و هیئت مدیره بر مدیریت شرکت‌ها (۲۵)		
۱/۴۹	۲/۳۴	۳/۱۳	۲۰. حفاظت از منافع سهامداران خرد (۲۵)		
۲/۵۷	۴/۰۲	۳/۱۳	۲۱. شاخص حمایت از سهامداران (۲۵)		

شاخص‌های رکن «نهادهای» به ترتیب اولویت آنها در شکل (۱) آمده است:

شکل ۱: اولویت‌بندی شاخص‌ها بر اساس وزن آنتروپی تعدیل شده منطقه چشم‌انداز ۱۴۰۴

۴-۲. رتبه بندی کشورهای منطقه با استفاده از روش تاپسیس

در روش تاپسیس یک کشور ایده‌آل فرضی مثبت در نظر گرفته می‌شود. این کشور مجازی در تمام شاخص‌ها بهترین مقدار را کسب کرده است. در رتبه‌بندی کشورها، هر چقدر میزان فاصله

اقلیدسی یک کشور از این گزینه ایده‌آل فرضی مثبت کمتر باشد، آن کشور دارای سطح «نهاده‌ها» بالاتری است. همچنین این روش یک کشور ایده‌آل فرضی منفی را معرفی می‌کند. این کشور مجازی در تمام شاخص‌ها بدترین مقدار را کسب کرده است. در رتبه‌بندی کشورها، هر چقدر میزان فاصله اقلیدسی یک کشور از این گزینه بیشتر باشد، آن کشور دارای سطح «نهاده‌ها» بالاتری است. بر اساس فاصله کشورها با این کشورهای فرضی، رتبه آنها از نظر سطح «نهاده‌ها» در مقایسه با هم مشخص می‌شود که رتبه‌بندی بر اساس ترتیب نزولی cli^+ برای هر یک از کشورها صورت می‌گیرد.

جدول ۳: رتبه‌بندی کشورهای منطقه در رکن «نهاده‌ها» به روش TOPSIS

رتبه	کشور	cli^+	رتبه	کشور	cli^+	رتبه	کشور	cli^+
۱	قطر	۰/۹۴۷۶	۸	کویت	۰/۴۵۶۳	۱۵	مصر	۰/۲۶۶۲
۲	امارت متحده عربی	۰/۸۷۵۸	۹	ترکیه	۰/۴۲۸۹	۱۶	پاکستان	۰/۲۴۰۱
۳	عمان	۰/۸۰۴۵	۱۰	قزاقستان	۰/۴۱۷۱	۱۷	قرقیزستان	۰/۱۵۸۲
۴	عربستان سعودی	۰/۷۵۷۳	۱۱	گرجستان	۰/۴۱۴۸	۱۸	یمن	۰/۱۲۹۲
۵	بحرین	۰/۶۰۳۶	۱۲	آذربایجان	۰/۴۰۷۱	۱۹	لبنان	۰/۰۹۸۷
۶	رژیم اشغالگر قدس	۰/۵۵۷۰	۱۳	ارمنستان	۰/۳۵۹۸			
۷	اردن	۰/۵۴۵۹	۱۴	ایران	۰/۳۵۹۷			

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، کشور قطر با امتیاز ۰/۹۴۷۶، کمترین فاصله نسبی به کشور ایده‌آل مثبت فرضی و دارای بیشترین فاصله نسبی به کشور ایده‌آل منفی فرضی، رتبه اول را در بین کشورهای منطقه کسب کرده و کشور لبنان با امتیاز ۰/۰۹۸۷، دارای بیشترین فاصله نسبی به کشور ایده‌آل مثبت مجازی و دارای کمترین فاصله نسبی به کشور ایده‌آل منفی مجازی، پایین‌ترین رتبه را در بین کشورهای منطقه در گزارش سال ۲۰۱۳-۲۰۱۴ به دست آورده است. ایران نیز رتبه ۱۴ را در روش تاپسیس کسب کرده است. نتایج این روش که با توجه به اوزان به دست آمده از روش آنتروپی و با توجه به نوسانات داده‌های کشورهای منطقه است و نتایج متفاوتی نسبت به گزارش رقابت‌پذیری جهانی (شواب، ۲۰۱۳) که شاخص‌ها را با وزن برابر در هر یک از زیر معیارها فرض می‌کند، ارائه می‌دهد، برای اجماع این دو رتبه‌بندی از روش ادغام استفاده شد. مقایسه تطبیقی این دو رتبه‌بندی در جدول (۴) آمده است.

جدول ۴: مقایسه رتبه کشورهای منطقه در رکن «نهادها» به روش TOPSIS و گزارش رقابت‌پذیری جهانی (GCR)

رتبه GCR (بین ۱۹ کشور منطقه)	رتبه GCR (بین ۱۴۸ کشور جهان)	رتبه TOPSIS	کشور	رتبه GCR (بین ۱۹ کشور منطقه)	رتبه GCR (بین ۱۴۸ کشور جهان)	رتبه TOPSIS	کشور
۱۲	۶۴	۱۱	گرجستان	۱	۴	۱	قطر
۱۱	۵۹	۱۲	آذربایجان	۲	۱۱	۲	امارت متحده عربی
۱۳	۶۵	۱۳	ارمنستان	۳	۱۳	۳	عمان
۱۴	۸۳	۱۴	ایران	۴	۲۰	۴	عربستان سعودی
۱۵	۱۱۷	۱۵	مصر	۵	۳۲	۵	بحرین
۱۶	۱۲۳	۱۶	پاکستان	۷	۴۰	۶	رژیم اشغالگر قدس
۱۷	۱۳۳	۱۷	قرقیزستان	۶	۳۸	۷	اردن
۱۹	۱۴۲	۱۸	یمن	۸	۴۹	۸	کویت
۱۸	۱۳۸	۱۹	لبنان	۱۰	۵۶	۹	ترکیه
				۹	۵۵	۱۰	قزاقستان

۴-۳. رتبه‌بندی نهایی کشورهای منطقه با استفاده از روش ادغامی

با توجه به اینکه نتایج روش‌های TOPSIS و رتبه GCR در مواردی با یکدیگر همخوانی ندارند، برای رسیدن به یک توافق کلی برای اولویت‌بندی کشورها از تکنیک‌های ادغامی استفاده می‌شود. در تکنیک ادغامی ابتدا به سه روش «میانگین رتبه‌ها»، «بُردا» و «کاپلند» رتبه تلفیقی هر یک از کشورها را به دست می‌آوریم. منطق هر یک از روش‌ها برای تعیین رتبه تلفیقی به صورت زیر است:

جدول ۵: رتبه بندی کشورهای منطقه با روش‌های میانگین رتبه‌ها، بُردا و کاپلند

کشور	کاپلند	بُردا	میانگین رتبه‌ها	کشور	کاپلند	بُردا	میانگین رتبه‌ها
ارمنستان	۱۳	۱۳	۱۳	قرقیزستان	۱۷	۱۷	۱۷
آذربایجان	۱۱	۱۱	۱۱	لبنان	۱۸	۱۸	۱۸
بحرین	۵	۵	۵	عمان	۳	۳	۳
مصر	۱۵	۱۵	۱۵	پاکستان	۱۶	۱۶	۱۶
گرجستان	۱۱	۱۱	۱۱	قطر	۱	۱	۱
ایران	۱۴	۱۴	۱۴	عربستان سعودی	۴	۴	۴
رژیم اشغالگر قدس	۶	۶	۶	ترکیه	۹	۹	۹
اردن	۶	۶	۶	امارت متحده عربی	۲	۲	۲
قزاقستان	۹	۹	۹	یمن	۱۸	۱۸	۱۸
کویت	۸	۸	۸				

اولویت‌بندی به هر سه روش میانگین رتبه‌ها، بُردا و کاپلند یکسان شدند و استراتژی اولویت‌بندی به صورت زیر در آمده است:

O₁: قطر < امارت متحده عربی < عمان < عربستان سعودی < بحرین < اردن = رژیم اشغالگر قدس < کویت < قزاقستان = ترکیه < آذربایجان = گرجستان < ارمنستان < ایران < مصر < پاکستان < قرقیزستان < یمن = لبنان

۴-۴. الگوبرداری از کشورهای منطقه

بر اساس نتایج روش تاپسیس در مرحله شناسایی گزینه ایده‌آل مثبت، بهترین کشورهای منطقه در هر شاخص رکن «نهادها» مشخص شدند تا بتوان با الگوبرداری از آنها به‌عنوان کشورهای موفق منطقه در راستای پیشرفت و تعالی «نهادها» گام برداشت و از تجربه‌های موفق آنها در زمینه سیاست‌گذاری و اجرا در هر یک از زیر شاخص‌ها بهره جست، که به‌طور خلاصه در جدول ۶ آمده است.

طبق نتایج این جدول ایران در شاخص حمایت از سهامداران بدترین عملکرد را در میان ۱۹ کشور منطقه دارد و در هیچ‌کدام از بیست شاخص دیگر نیز کشور اول منطقه نیست که این موضوع نشان‌دهنده وجود زمینه‌های بهبود خوبی برای کشور است که ایران می‌تواند در سیاست‌گذاری و اجرا در هر یک از شاخص‌ها از تجربیات موفق و شاخص‌های کلیدی موفقیت کشورهای منطقه و جهان در بهبود «نهادهای عمومی و خصوصی‌شان» بهره گیرد.

جدول ۶: بهترین و بدترین عملکرد در کشورهای منطقه و بهترین عملکردها در کشورهای جهان در شاخص‌های «نهادها» (شواب، ۲۰۱۳)

ابعاد اصلی	ابعاد فرعی	شاخص‌ها	بهترین عملکردها در میان ۱۴۸ کشور جهان	بهترین عملکرد در بین ۱۹ کشور منطقه	بدترین عملکرد در بین ۱۹ کشور منطقه
نهادهای عمومی	حقوق مالکیت	۱. حقوق مالکیت دارایی‌های فیزیکی و مالی	فنلاند، سنگاپور، سوئیس	قطر	قرقیزستان
		۲. پشتیبانی از مالکیت فکری	فنلاند، سنگاپور، ژلاند نو	قطر	قرقیزستان
نهادهای عمومی	اخلاق و فساد	۳. فساد اداری و اختلاس	ژلاند نو، دانمارک، قطر	قطر	یمن
		۴. اعتماد عمومی به سیاستمداران	سنگاپور، قطر، امارات متحده عربی	قطر	لبنان
		۵. رشوه خواری	ژلاند نو، فنلاند، سنگاپور	قطر	یمن
نهادهای عمومی	تأثیر منفی روابط	۶. استقلال قوه قضائیه	ژلاند نو، فنلاند، ایرلند	قطر	قرقیزستان و یمن
		۷. نقش روابط در تصمیم‌گیری‌های دولتی	سنگاپور، سوئد، ژلاند نو	قطر	لبنان

ابعاد اصلی	ابعاد فرعی	شاخص‌ها	بهترین عملکردها در میان ۱۴۸ کشور جهان	بهترین عملکرد در بین ۱۹ کشور منطقه	بدترین عملکرد در بین ۱۹ کشور منطقه	
ناکارآمدی دولت		۸. هدر رفتن منابع توسط دولت	قطر، سنگاپور، امارات متحده عربی	قطر	لبنان	
		۹. دست و پاگیر بودن مقررات دولتی	سنگاپور، قطر، رواندا	قطر	کویت	
		۱۰. کارآمدی چارچوب قانونی برای حل و فصل دعاوی بخش خصوصی	سنگاپور، فنلاند، هنگ کنگ	قطر	یمن	
		۱۱. کارآمدی چارچوب قانونی برای به چالش کشیدن و پیگرد حقوقی تصمیمات دولت	فنلاند، هنگ کنگ، زلاند نو	قطر	لبنان	
		۱۲. شفافیت در سیاست‌گذاری دولت	سنگاپور، فنلاند، هنگ کنگ	قطر	لبنان	
		۱۳. هزینه ناشی از تهدیدهای تروریستی برای بنگاه‌ها	اسلونی، قطر، فنلاند	قطر	مصر	
امنیت		۱۴. هزینه ناشی از خشونت و خلافتکاری برای بنگاه‌ها	قطر، امارات متحده عربی، فنلاند	قطر	مصر	
		۱۵. جرایم سازمان‌یافته (نظیر اخاذی و باج‌گیری به شیوه مافیایی)	امارات متحده عربی، قطر، عمان	امارات متحده عربی و قطر	پاکستان	
		۱۶. توانایی پلیس در اجرای قانون	فنلاند، زلاند نو، قطر	قطر	یمن	
نهادهای خصوصی	اصول اخلاق کسب و کار	۱۷. رعایت اخلاق کسب و کار توسط شرکت‌ها	زلاند نو، فنلاند، سنگاپور	قطر	قرقیزستان و لبنان	
		پاسخگو بودن مدیریت	۱۸. قوی بودن استانداردهای مربوط به حساسی و تهیه گزارش‌های مالی	آفریقای جنوبی فنلاند، زلاند نو	قطر	یمن
			۱۹. نظارت سهامداران و هیأت مدیره بر مدیریت شرکت‌ها	آفریقای جنوبی، زلاند نو، نروژ	قطر	یمن
			۲۰. حفاظت از منافع سهامداران خرد	آفریقای جنوبی، فنلاند، قطر	قطر	یمن
		۲۱. شاخص حمایت از سهامداران	زلاند نو، سنگاپور، هنگ کنگ	قطر	ایران	

۴-۵. تحلیل ماتریس اهمیت- عملکرد شاخص های نهادها ایران

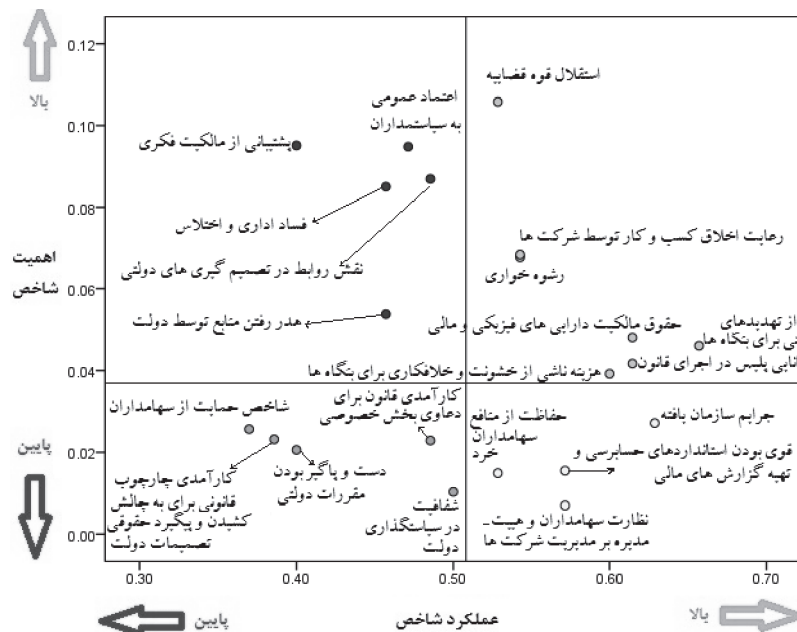
برای اینکه اولویت های بهبود شاخص های «نهادها» مشخص شود، می توان از نتایج ماتریس اهمیت-عملکرد با توجه به کشورهای منطقه استفاده کرد. در این ماتریس اوزان به دست آمده از روش آنتروپی میزان اهمیت شاخص ها را نشان می دهد و برای مقیاس عملکردی ایران امتیاز نرمال سازی خطی برای امتیاز ایران در هر یک از شاخص های رکن «نهادها» (هوانگ و یون،^۱ ۱۹۸۱، ص ۳۰) مطابق جدول ۷ در نظر گرفته می شود. در این جدول، نقطه برش در محور عملکرد میانگین هندسی امتیازات نرمال سازی شده ایران در شاخص ها و نقطه برش در محور اهمیت میانگین هندسی اوزان به دست آمده از روش آنتروپی را نمایندگی می کند.

جدول ۷: امتیاز اهمیت شاخص های «نهادها» و امتیاز نرمال شده عملکرد هر یک از شاخص ها برای ایران

شاخص ها	امتیاز اهمیت (وزن آنتروپی تعدیل شده)	امتیاز ایران در ۲۰۱۳	امتیاز عملکرد برای ایران
۱. حقوق مالکیت دارایی های فیزیکی و مالی	۰/۰۴۸۱	۴/۳ (از ۷)	۰/۶۱۴۳
۲. پشتیبانی از مالکیت فکری	۰/۰۹۵۱	۲/۸ (از ۷)	۰/۴۰۰۰
۳. فساد اداری و اختلاس	۰/۰۸۵۰	۳/۲ (از ۷)	۰/۴۸۱
۴. اعتماد عمومی به سیاستمداران	۰/۰۹۴۸	۳/۳ (از ۷)	۰/۴۷۱۴
۵. رشوه خواری	۰/۰۶۵۸	۳/۸ (از ۷)	۰/۵۴۲۹
۶. استقلال قوه قضائیه	۰/۱۰۵۸	۳/۷ (از ۷)	۰/۵۲۸۶
۷. نقش روابط در تصمیم گیری های دولتی	۰/۰۸۶۹	۳/۴ (از ۷)	۰/۴۸۵۷
۸. هدر رفتن منابع توسط دولت	۰/۰۵۳۹	۳/۲ (از ۷)	۰/۴۵۷۱
۹. دست و پاگیر بودن مقررات دولتی	۰/۰۲۰۶	۲/۸ (از ۷)	۰/۴۰۰۰
۱۰. کارآمدی چارچوب قانونی برای حل و فصل دعاوی بخش خصوصی	۰/۰۲۲۹	۳/۴ (از ۷)	۰/۴۸۵۷
۱۱. کارآمدی چارچوب قانونی برای به چالش کشیدن و پیگرد حقوقی تصمیمات دولت	۰/۰۲۳۲	۲/۷ (از ۷)	۰/۳۸۵۷
۱۲. شفافیت در سیاست گذاری دولت	۰/۰۱۰۳	۳/۵ (از ۷)	۰/۵۰۰۰
۱۳. هزینه ناشی از تهدیدهای تروریستی برای بنگاه ها	۰/۰۴۰۶	۴/۶ (از ۷)	۰/۶۵۷۱
۱۴. هزینه ناشی از خشونت و خرافکاری برای بنگاه ها	۰/۰۳۹۲	۴/۲ (از ۷)	۰/۶۰۰۰
۱۵. جرایم سازمان یافته (نظیر اخاذی و باج گیری به شیوه مافیایی)	۰/۰۲۷۲	۴/۴ (از ۷)	۰/۶۲۸۶
۱۶. توانایی پلیس در اجرای قانون	۰/۰۴۱۷	۴/۳ (از ۷)	۰/۶۱۴۳
۱۷. رعایت اخلاق کسب و کار توسط شرکت ها	۰/۰۶۸۴	۳/۸ (از ۷)	۰/۵۴۲۹
۱۸. قوی بودن استانداردهای مربوط به حسابرسی و تهیه گزارش های مالی	۰/۰۱۵۵	۴ (از ۷)	۰/۵۷۱۴
۱۹. نظارت سهامداران و هیئت مدیره بر مدیریت شرکت ها	۰/۰۰۷۰	۴ (از ۷)	۰/۵۷۱۴
۲۰. حفاظت از منافع سهامداران خرد	۰/۰۱۴۹	۳/۷ (از ۷)	۰/۵۲۸۶
۲۱. شاخص حمایت از سهامداران	۰/۰۲۵۷	۳/۷ (از ۱۰)	۰/۳۷۰۰
نقطه برش (میانگین هندسی)	۰/۰۳۶۹	.....	۰/۵۰۸۱

1. Hwang & Yoon

با توجه به مقادیر جدول ۷ نتایج ماتریس اهمیت-عملکرد به شرح شکل (۲) است.

شکل ۲: ماتریس اهمیت-عملکرد شاخص‌های «نهادهای» ایران

ماتریس شکل (۲) شاخص‌های «نهادهای» ایران را به چهار قسمت بخش‌بندی می‌کند: شاخص‌های «پشتیبانی از مالکیت فکری»، «فساد اداری و اختلاس»، «هدر رفتن منابع توسط دولت»، «اعتماد عمومی به سیاستمداران» و «نقش روابط در تصمیم‌گیری‌های دولتی» با اهمیت بالا و عملکرد پایین ارزیابی شدند؛ این شاخص‌ها اهمیت بالایی دارند و این شاخص‌ها در کشور به اندازه اهمیت‌شان مورد توجه سیاست‌گذاران و مجریان قرار نگرفتند. این ناحیه، ناحیه بحرانی ماتریس اهمیت و عملکرد است. اولویت اصلی کشور در حوزه «نهادهای» بهبود شاخص‌های این ناحیه است. شاخص‌های «حمایت از سهامداران»، «کارآمدی چارچوب قانونی برای به چالش کشیدن و پیگرد حقوقی تصمیمات دولت»، «دست و پاگیر بودن مقررات دولت»، «کارآمدی چارچوب قانونی برای حل و فصل دعاوی بخش خصوصی» و «شفافیت در سیاست‌گذاری دولت» با اهمیت پایین و عملکرد پایین ارزیابی شدند. هرچند این شاخص‌ها از نظر اهمیت نیز در سطح پایین‌تری قرار دارند؛ اما چون کشور در این شاخص‌ها وضعیت عملکردی خوبی نسبت به سایر شاخص‌های نهادهای ندارد، در اولویت‌های دوم بهبودی قرار می‌گیرند.

شاخص‌های «استقلال قوه قضائیه»، «رعایت اخلاق کسب و کار توسط شرکت‌ها»، «رشوه‌خواری»، «حقوق مالکیت دارایی‌های فیزیکی و مالی»، «هزینه ناشی از تهدیدهای تروریستی برای بنگاه‌ها»، «توانایی پلیس در اجرای قانون» و «هزینه ناشی از خشونت و خلافتکاری برای بنگاه‌ها» با اهمیت بالا و عملکرد بالا ارزیابی شد. این شاخص‌ها در سطح اهمیت بالایی هستند و کشور نیز نسبت به سایر شاخص‌ها در منطقه، به آنها توجه خوبی نشان داده است و وضعیت بررسی آنها در حالت متناسبی قرار دارد و در اولویت سوم قرار دارد.

شاخص‌های «حفاظت از منافع سهامداران خرد»، «قوی بودن استانداردهای مربوط به حسابرسی و تهیه گزارش‌های مالی»، «نظارت سهامداران و هیئت مدیره بر مدیریت شرکت‌ها» و «جرائم سازمان یافته» با اهمیت پایین و عملکرد بالا ارزیابی شدند. درست است که این شاخص‌ها دارای عملکرد بالا (نسبت به سایر شاخص‌ها) برآورد شدند؛ ولی از آنجا که اهمیت آنها پایین‌تر از سایر شاخص‌ها در منطقه برآورد شد، در اولویت آخر قرار می‌گیرند.

۵. نتیجه‌گیری

همان‌طور که پیشتر ذکر شد، برای رسیدن به اهداف اقتصادی مندرج در سند چشم‌انداز بیست ساله ۱۴۰۴، نیازمند بهبود زیرساخت‌ها و بسترهای لازم جهت رشد و توسعه اقتصادی هستیم. بر اساس گزارش مجمع جهانی اقتصاد در سال ۲۰۱۳-۲۰۱۴ ایران که بار چهارم توسط «مجمع جهانی اقتصاد» در این گزارش مورد بررسی قرار گرفته، رتبه کلی آن در رقابت‌پذیری جهانی در میان ۱۴۸ کشور مورد بررسی ۸۲ است که نسبت به سال قبل ۱۶ رتبه نزول داشته است و در میان ۱۲ رکن رقابت‌پذیری جهانی در رکن «نهادها» رتبه ۸۳ را کسب کرده است که نسبت به رتبه سال گذشته ۱۵ رتبه نزول داشته است (شواب، ۲۰۱۳، ص ۲۲۰؛ همو، ۲۰۱۲، ص ۲۰۳).

از طرف دیگر، ایران در حال گذار از اقتصاد عامل محور به اقتصاد کارایی محور است و «نهادها» نیز به عنوان یکی از شاخص‌های مهم «اقتصاد عامل محور» نقش مؤثر بر رقابت‌پذیری کشورها دارد (شواب، ۲۰۱۳، ص ۹). در این مقاله ابتدا با استفاده از داده‌های ۱۹ کشور منطقه، اوزان هر یک از شاخص‌های رکن «نهادها» به روش آنتروپی تعدیل شده تعیین شد. بیشترین وزن مربوط به «استقلال قوه قضائیه» است و شاخص‌های «پشتیبانی از مالکیت فکری»، «اعتماد عمومی به سیاستمداران»، «نقش روابط در تصمیم‌گیری‌های دولتی»، «فساد اداری و اختلاس»، «رعایت اخلاق کسب و کار توسط شرکت‌ها»، «رشوه‌خواری» و «هدر رفتن منابع توسط دولت»، نیز در اولویت‌های دوم تا نهم از بین ۲۱ شاخص هستند.

بر اساس نتایج روش تاپسیس کشور قطر کشور اول منطقه، لبنان کشور ۱۹ ام بین ۱۹ کشور و ایران رتبه ۱۴ را کسب کرده است؛ در حالی که بر اساس گزارش رقابت‌پذیری جهانی سال ۲۰۱۳-۲۰۱۴، باز هم کشور قطر با رتبه ۴ در میان ۱۴۸ کشور، رتبه اول را بین ۱۹ کشور منطقه کسب کرده و کشور یمن با رتبه ۱۴۲ از ۱۴۸ کشور رتبه ۱۹ از ۱۹ کشور و ایران نیز با رتبه ۸۳ از ۱۴۸ کشور، رتبه ۱۴ از ۱۹ کشور را کسب کرده است. با توجه به اینکه نتایج روش‌های TOPSIS و رتبه GCR در مواردی با یکدیگر همخوانی ندارند، برای رسیدن به یک توافق کلی برای اولویت‌بندی کشورها از تکنیک‌های ادغامی استفاده شد. براساس نتایج این روش، در رکن «نهادها» ایران در منطقه، بالاتر از کشورهای مصر، پاکستان، قرقیزستان، یمن و لبنان، قرار دارد و سایر کشورها نیز وضعیت بهتری نسبت به ایران دارند. همچنین، قطر، امارت متحده عربی و عمان نیز وضعیت بهتری نسبت به سایر کشورها در منطقه دارند.

برای الگوبرداری جهت سیاست‌گذاری و اجرای شاخص‌های رکن «نهادها» در روش تاپسیس در مرحله شناسایی گزینه ایده‌آل مثبت، بهترین کشورهای منطقه در هر شاخص «نهادها» مشخص شدند. در شاخص «جرایم سازمان یافته» کشور امارات متحده عربی به همراه قطر بهترین عملکرد را در منطقه دارند و پایین‌ترین نرخ «جرایم سازمان یافته» را دارند و در سایر شاخص‌ها نیز قطر به تنهایی بهترین عملکرد را در سطح منطقه دارد و پیشنهاد می‌شود که از شاخص‌های کلیدی موفقیت آنها برای بهبود هر یک از شاخص‌ها استفاده شود.

بر اساس نتایج ماتریس اهمیت-عملکرد رکن «نهادها»، پیشنهاد می‌شود، با پشتیبانی قضایی و اجرایی از مالکیت فکری در کشور و با افزایش شفافیت سیستم‌های اداری و قابلیت ممیزی دقیق‌تر آنها و همچنین با تصویب قوانین بازدارنده در جهت کاهش فساد اداری و اختلاس گام برداشته شود. شناسایی ابزارهای دقیق ممیزی و شناسایی اختلاس و فساد اداری در کشور نیز از موضوعات خوب برای پژوهش‌های آتی است. به‌علاوه دلایل هدر رفتن منابع توسط دولت مشخص شود و برای مدیریت هرچه بیشتر این منابع برنامه‌ریزی‌هایی در سطح بودجه‌بندی و اجرای پروژه‌های ملی صورت گیرد. به‌علاوه، در جهت افزایش اعتماد عمومی به سیاستمداران، مؤلفه‌های اعتماد سیاسی توسط محققان در پژوهش‌های آتی شناسایی و اولویت‌بندی شود و دلایل پایین‌بودن این اعتماد عمومی عارضه‌یابی و اصلاح شود. در نهایت، با کاهش نقش روابط در تصمیم‌گیری‌های دولتی و افزایش شفافیت و تدوین قوانین تصمیم، زمینه‌های ارتقای این ابعاد که به‌عنوان اولویت‌های اصلی کشور در حوزه «نهادها» شناسایی شدند، فراهم گردد.

این نتایج با نتایج تحقیقات گذشته تا حد زیادی هماهنگی دارد، کیم^۱ و همکاران (۲۰۱۲) با

1. Kim.

بررسی ۷۰ کشور در سطوح مختلف توسعه با روش داده‌های پانل دریافتند که «پشتیبانی از مالکیت فکری» با رشد اقتصادی در کشورها رابطه بسیار معناداری دارد. همچنین اعتماد عمومی به سیاستمداران در تحقیقات دیگر نیز مورد توجه بوده است. برای نمونه، شلاپنتوخ^۱ (۲۰۰۶) در پژوهش خود بر نهادهای اجتماعی روسیه در می‌یابد که اعتماد کمی در نهادهای اجتماعی و سیاسی روسیه وجود دارد و نهادی نیست که بیش از ۴۰ یا ۵۰ درصد اعتماد ملی را داشته باشد؛ بنابراین، اطمینان در نهادهای اجتماعی شان کم است و روس‌ها مثل کشورهای کلمبیا و نیجریه سیستم سیاسی بی‌ثباتی دارند. دواتریپونت و سبیریت^۲ (۲۰۰۶) نیز در پژوهش خود به موضوع هدر رفتن منابع توسط دولت و کنترل کمک‌های دولتی توجه کردند و به دنبال مهار هزینه‌های بی‌فایده بودند و کنترل چنین هزینه‌هایی را زمینه پاسخ‌گویی سیاسی می‌دانند. آنها در مقاله خود، در پایان یک مدل برای سیاستمداران در تأمین مالی پروژه‌ها و جلوگیری از هدر رفتن هزینه‌های بی‌فایده ارائه می‌دهند که این امر زمینه پاسخ‌گویی را فراهم می‌کند. فساد و اختلاس نیز مورد توجه بسیاری از محققان بوده است. به عنوان نمونه، فراز و فینان^۳ (۲۰۰۹) در مطالعه خود با عنوان پاسخ‌گویی انتخاباتی و فساد به بررسی شواهدی از میزهای دولت محلی پرداخته است که در آن به این مطلب اشاره دارند که نهادهای سیاسی می‌تواند فساد را تحت تأثیر قرار دهند. آنها دریافتند که نرخ اختلاس منابع در بین شهرداران با انگیزه انتخاب مجدد ۲۷ درصد از شهرداران بدون انگیزه انتخاب مجدد کمتر بوده است. این آثار بیشتر در میان شهرداری‌ها با دسترسی کمتری به اطلاعات و جایی که احتمال مجازات قضایی پایین‌تر بوده است، مشاهده شد. به طور کلی محققان دریافتند که قوانین انتخاباتی که موجب افزایش مسئولیت‌پذیری سیاسی می‌شود، نقش بسیار مهمی در محدود کردن رفتار فاسد سیاستمدار بازی می‌کند.

در ضمن شاخص‌های «افزایش حمایت از سهامداران»، «افزایش کارآمدی چارچوب قانونی برای به چالش کشیدن و پیگرد حقوقی تصمیمات دولت»، «کاهش دست و پاگیر بودن مقررات دولت»، «افزایش کارآمدی چارچوب قانونی برای حل و فصل دعاوی بخش خصوصی» و «افزایش شفافیت در سیاست‌گذاری دولت» نیز در اولویت‌ها بعدی بهبود حوزه «نهادهای» قرار دارند.

در نهایت اینکه، امید است متصدیان و متولیان چشم‌انداز اقتصادی کشور با توجه و به‌کارگیری راهکارهای ارائه شده در این پژوهش برای بهبود رکن «نهادهای»، گام‌های مهمی را در دستیابی به اهداف موجود در سند چشم‌انداز طی کنند تا زمینه سربلندی و سرفرازی هرچه بیشتر کشور ایران در رقابت با کشورهای منطقه را فراهم کند.

1. Shlapentokh.

2. Dewatripont & Seabright.

3. Ferraz, C., & Finan.

منابع

۱. آقازاده، هاشم؛ مهرداد استیری و بهاره اصلانلو (۱۳۸۶)، «بررسی مؤلفه‌های مؤثر بر رقابت‌پذیری بنگاه‌ها در ایران»، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، ۶ (۳)، ۳۵-۵۱.
۲. اصغرپور، محمدجواد (۱۳۸۵)، تصمیم‌گیری چند معیاره، چاپ چهارم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۳. تقی‌پور، سیروس (۱۳۹۰)، «حقوق شهروندی و قوه قضائیه ایران»، ماهنامه دادرسی، ۱۵ (۸۹)، ۳۴-۳۸.
۴. توکلی، عبدالله؛ محمدسعید تسلیمی، حسن عابد جعفری و محمد میرزایی (۱۳۹۱)، «تبیین مفهومی اولین گام در طراحی شاخص ملی سنجش رشوه»، دوفصلنامه علمی-پژوهشی جستارهای اقتصادی ایران، ۹ (۱۸)، ۱۶۵-۱۸۸.
۵. جانی، سیاوش (۱۳۹۰)، «عوامل مؤثر بر رقابت‌پذیری در ایران و کشورهای جنوب غرب آسیا»، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۱۹ (۵۸)، ۱۵۹-۱۹۰.
۶. جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۷۸)، مبسوط در ترمینولوژی حقوق، تهران: کتابخانه گنج دانش.
۷. جنتی فرد، محمد؛ حامد نیک رفتار و فرناز صفدری (۱۳۸۹)، گزارش رقابت‌پذیری ایران، تهران: مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی.
۸. داداش‌پور، هاشم و فرانک احمدی (۱۳۸۹)، «رقابت‌پذیری منطقه‌ای بمثابه رویکردی نوین در توسعه منطقه‌ای»، راهبرد یاس، ۲۲، ۵۱-۸۰.
۹. زاهدی، شمس‌السادات و محمد خانباشی (۱۳۹۰)، «از اعتماد عمومی تا اعتماد سیاسی (پژوهشی پیرامون رابطه اعتماد عمومی و اعتماد سیاسی در ایران)»، پژوهش‌های مدیریت در ایران: مدرس علوم انسانی، ۱۵ (۴)، ۷۳-۹۶.
۱۰. سرمد، زهره؛ عباس بازرگان و الهه حجازی (۱۳۹۱)، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، چاپ شانزدهم، تهران: نشر آگه.
۱۱. صادقی، محسن (۱۳۹۰)، «نقش حقوق مالکیت فکری در کاهش قیمت تمام شده کالاها و خدمات»، مجله حقوق تطبیقی، ۲ (۲)، ۹۱-۱۱۳.
۱۲. صفری، حسین و عزت‌اله اصغری‌زاده (۱۳۸۷)، «اندازه‌گیری توان رقابتی شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران با استفاده از شبکه‌های بیزین»، مجله مدیریت صنعتی، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، ۱ (۱)، ۷۰-۵۱.

۱۳. صمدی، علی حسین و فریبا مهرپور (۱۳۹۲). «بررسی تأثیر حفاظت از حقوق مالکیت بر سرمایه‌گذاری خصوصی در ایران»، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات اقتصادی کاربردی ایران، ۲ (۷)، ۸۷-۱۱۰.
۱۴. فرامرز قراملکی، احد (۱۳۸۵)، سازمان‌های اخلاقی در کسب و کار، چاپ اول، تهران: انتشارات مجنون.
۱۵. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸)، قانون اساسی بازنگری شده جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۶ مرداد ۱۳۶۸.
۱۶. ملک اخلاق، اسماعیل و محمد طالقانی (۱۳۸۹)، «تحلیل رقابتی پذیری در گستره جهانی (با تأکید بر سیر تکاملی مدل الماس)»، مجله بررسی‌های بازرگانی، ۴۵، ۱۶-۲۹.
۱۷. مهرگان، محمدرضا (۱۳۸۷)، پژوهش عملیاتی پیشرفته، چاپ چهارم، تهران: نشر کتب دانشگاه.
۱۸. مؤمنی، منصور (۱۳۸۷)، مباحث نوین تحقیق در عملیات، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
19. Beal, Diana., Goyen, Michelle., & Shamsuddin, Abul. (2008), *Introducing corporate finance*, John Wiley and Sons.
20. Blackburn, Keith., & Forgues-Puccio, Gonzalo. F. (2010), "Financial liberalization, bureaucratic corruption and economic development", *Journal of International Money and Finance*, 29(7), 1321-1339.
21. Dewatripont, Mathias., & Seabright, Paul. (2006), "Wasteful public spending and State aid control", *Journal of the European Economic Association*, 4(2-3), 513-522.
22. Ferraz, Claudio., & Finan, Frederico. (2009), *Electoral accountability and corruption: Evidence from the audits of local governments* (No. w14937), National Bureau of Economic Research.
23. <http://www.vision1404.ir/fa/countriesprofiles.aspx> (accessed at Oct. 30.2014).
24. Hwang, Ching-lai., & Yoon, K. Paul (1981), *Methods for Multiple Attribute Decision Making*, In *Multiple Attribute Decision Making* (PP. 58-191). Springer Berlin Heidelberg.
25. Kim, Yee Kyoung, Lee, Keun, Park, Walter G., & Choo, Ki. (2012), "Appropriate intellectual property protection and economic growth in countries at different levels of development", *Research policy*, 41(2), 358-375.

26. Lai, Young-Jou, Liu, Ting-Yun, & Hwang, Ching-Lai. (1994), "Topsis for MODM", *European Journal of Operational Research*, 76(3), 486–500.
27. Lall, Sanjaya. (2001), "Competitiveness indices and developing countries: an economic evaluation of the global competitiveness report", *World development*, 29(9), 1501–1525.
28. Porter, Michael. (1990), *The Competitive Advantage of Nations*. London: MacMillan
29. Razavi, S. M., Ghasemi, R., Abdullahi, B., & Kashani, M. (2011), "Relationship between Technological Readiness and Innovation: A Secondary Analysis of Countries Global Competitiveness", *European Journal of Scientific Research*, 59(3), 318–328.
30. Schwab, Klaus. & Porter, Michael . E., (2008), *The Global Competitiveness Report 2008–2009*, Geneva: World Economic Forum.
31. Schwab, Klaus. (2009), *The Global Competitiveness Report 2009–2010*, Geneva: World Economic Forum.
32. Schwab, Klaus. (2010), *The Global Competitiveness Report 2010–2011*, Geneva: World Economic Forum.
33. Schwab, Klaus. (2011), *The Global Competitiveness Report 2011–2012*, Geneva: World Economic Forum.
34. Schwab, Klaus. (2012), *The Global Competitiveness Report 2012–2013*, Geneva: World Economic Forum.
35. Schwab, Klaus. (2013), *The Global Competitiveness Report 2013–2014*, Geneva: World Economic Forum.
36. Sekaran, Uma. (2006), *Research methods for business: A skill building approach*, John Wiley & Sons.
37. Şener, Sefer. (2013), "The Competitiveness of Turkish Economy within the Scope of WEF Global Competitiveness Index", *Procedia–Social and Behavioral Sciences*, 75, 453–464.
38. Shlapentokh, Edward V. (2006), "Trust in public institutions in Russia: The lowest in the world", *Communist and Post–Communist Studies*, 39(2), 153–174.
39. Slack, Nigel. (1994), "The importance–performance matrix as a determinant of improvement priority", *International Journal of Operations & Production Management*, 14(5), 59–75.

40. Ustinovichius, Leonas., Zavadkas, Edmundas. Kazimieras., & Podvezko, Valentinas. (2007), "Application of a quantitative multiple criteria decision making (MCDM-1) approach to the analysis of investments in construction", *Control and cybernetics*, 36(1), 251-268.
41. Gonzales, Freacisco M. (2007). effective Property rights, conflict and growth. *Journal of Economic Theory*, [in press].

Archive of SID